

ba ejus verissima sunt, quoniam ut plurimum ita se res habet, ut ipse docet.

Decima objectio : Christus pro peccato originis expiando poenam sensus, et quidem gravissimam passus est, igitur poena ei peccato debita, est poena sensus.

Respondet : Christus passus est non poenam, quae directe peccatis nostris debebatur; neque enim poenam gehennae sustinuit, sed aliam, quae quoniam infiniti meriti et efficaciae fuit, propter personae patientis dignitatem, ideo pro peccatis omnibus plenissime satisfecit. Adde quod non solum pro peccato originis, sed etiam pro actualibus culpis Christus passus est. Culpae autem actuales poenam sensus sine dubitatione merentur.

CAPUT VI.

Refellitur tertia opinio, et asseritur, probabile esse, parvulos non baptizatos passuros interiorum animi dolorem, quaevis misissimum.

Restat ad extremum, ut excutiamus opinionem tertiam et quartam, quarum prior parvulos eximebat ab omni dolore tum interno tum externo; posterior internum eis relinquebat, ab externo penitus liberabat, et quidem prior probabilis est propter auctoritatem S. Thom. S. Bonaventurae, et aliorum multorum illustrium Theologorum. Sed posterior probabilior nobis videtur propter auctoritatem sanctorum Patrum, Augustini Fulgentii, Gregorii, et aliorum, quos nonnulli etiam Scholasticorum Theologorum secuti sunt.

Dicimus igitur parvulos sine Baptismo decedentes dolorem animi habituros, quod intelligitur se beatitudine privatos, a consortio piorum fratrum et parentum alienos, in carcerem inferni detrusos, et in tenebris perpetuis vitam acturos.

Ceterum hunc dolorem in eis levissimum, misissimumque (multis de causis futurum. Tum quod dispositionem ad beatitudinem non nisi remotissimam habuerint. Tum, quod intelligent non propria negligentia se tantum bonum amisisse, unde etiam verne conscientiae carebant. Tum, quod delicias, neque coelestes, neque terrenas unquam gustaverint. Facile enim iis bonis caremus, quibus nonquam assuevimus. Tum denique,

quod videbunt plurimos esse in eodem gehennae carcere se multo infeliciores, ad quorum sortem ipsi quoque pertinere potuissent, si diutius sibi vivere contigisset; quare S. Augustinus multis in locis affirmat, parvulos sine Baptismo decedentes in damnatione omnium miserrimos futuros. Vide lib. 1. de pec. mer. et remiss. cap. 16. in Enchir. cap. 93. et lib. v. in Julian. cap. 8. Sed adferamus testimonia Patrum, ad probandum parvulos non vacaturos omni dolore animi.

Primum testimonium est sancti Augustini lib. 1. de orig. animae, cap. 9. « Parvulis non baptizatis nemo promittat quietis aut felicitatis cujuslibet, atque ubilibet, inter damnationem regnumque caelorum, quasi medium locum, etc. » Negat hoc loco sanctus Augustinus, parvulos habere locum ulium quietis, aut felicitatis cujuslibet. At si nullo omnino dolore, nulla tristitia langerentur nec interna, nec externa, neque corporis, neque animi, certe magna et perfecta quiete fruerentur.

Secundum testimonium ejusdem Augustini in epist. 106. ad Paulinum : « Neque fatebuntur parvulos non baptizatos, quamlibet tolerabilis omnibus, qui etiam propria peccata committunt, tamen aeterna morte multari. » At vox illa, « tolerabilis », manifeste requirit ut parvuli aliquid habeant penale tolerandum; non dicitur autem tolerare, nisi qui sentit dolorem et laborat in perferendo.

Tertium testimonium ejusdem, lib. vi. in Julian. cap. 4. ultra medium, ubi probat parvulos esse malum, non intrare in regnum Dei, et ipsos de hac re dolere : « Si hoc, inquit, eis non erit malum, non ergo amabunt regnum Dei tot innocentes imagines Dei. Si autem amabunt, et tantum amabant, quantum innocentes amare debent regnum ejus, a quo ad ipsius imaginem creantur, nihil ne mali de hac separatione patientur? » addit etiam idem Augustinus lib. v. in Julian. cap. 8. parvulis poenam esse futuram, quod separabuntur a consortio piorum parentum. Ad certe separari a re, quae diligitur, necessario dolorem affert.

Quartum testimonium ejusdem Augustini est in epist. 28. ad Hieronymum, in serm. 14. de verb. Apost. et alibi, ubi docet, parvulos in inferno poenam, vel supplicium esse passuros; quae nomina vix intelligi possunt sine aliquo dolore.

Quintum testimonium est S. Fulgentii in

lib. de fide ad Petrum, cap. 3. qui dicit, parvulos sine Baptismo decedentes, infernabilia gehennae sustinere supplicia, at supplicium sine dolore esse non solet.

Sextum est S. Gregorii lib. ix. moral. cap. 16. ubi non semel reperit parvulos perpetua gehennae tormenta percipere; quis autem tormentum sine dolore esse concedat?

Septimum est Cypriani, sive quicumque fuit auctor, in serm. de ratione circumcisionis, ubi loquens de poena peccati originalis post mortem : « Supererat, inquit, post mortem carnis, animae labor et afflictio Spiritus », quid clarius?

Ad haec testimonia accedit, quod nullus hactenus eorum, qui contra sentiunt, congruentem rationem reddere potuit, cur infantes non tristentur dum cogitant, se celestis felicitate privatos, et in carcerem inferni esse detrusos. Aliqui veterum Scholasticorum dixerunt, parvulos illos propterea dolorem nullum percepturos ex amissione beatitudinis, quod ignorabunt omnino eam se amisisse, cum id nisi per fidem cognosci non possit, et ipsi fidem nunquam habuerint; hanc rationem approbat S. Thom. in quaest. 5. de malo, art. 3. Sed eandem reprehendit in 2. Sent. dist. 33. quaest. 2. art. 3. Defendit quidem eam Durandus in eadem distinctione ejusdem libri scribens.

Ceterum, S. Thomae (ut dixi) et S. Bonavent. in 2. Senten. scribentibus, aliisque viris doctis jure non placuit : nam si ea ratio aliquid efficere, sequeretur, barbaros adultos, qui multa et gravissima peccata ad unum illud originale addiderunt, non habituros dolorem de amissa beatitudine; quandoquidem in hac vita de ea beatitudine, vel de Christo nihil unquam audierunt. Cognoscent igitur esse aliquam beatitudinem, et eam se amisisse, quia cognoscent naturam suam, et in ea naturae desiderium summi boni adipiscendi ab auctore naturae insertum esse non ignorabunt : nam, ut loquitur sanctus Augustinus lib. 1. Confess. cap. 1. fecit nos Deus ad se, et inquietum est cor nostrum, donec requiescat in ipso. Itaque hac inquieti cordis tristitia homines illi vacare non poterunt.

Deinde nonne in die iudicii palam aspiciunt multos sui generis, et fortasse parentes et fratres in caelum cum ingenti gloria ascendere? nonne in eodem iudicio, ut justus Deus ab omnibus comprobetur, ratio manifesta erit, tum praemii, tum supplicii om-

nium hominum? « Tunc enim illuminabuntur abscondita tenebrarum, et manifesta erunt consilia cordium, » ut Apostolus scribit I. ad Corinth. iv. vide S. Thom. in 4. Sent. distinct. 43. quaest. 1. art. 5. quaestiuicula 2. ubi docet, in iudicio omnibus notam esse futuram, tum sententiam suam, et aliorum, tum etiam rationem et causam ejus sententiae.

Quod autem Durandus respondet ad iudicium proprie non pertinere parvulos, sed solum adultos, qui actualia peccata committunt, repugnat Apostolo, qui ad Rom. v. dicit : *Unius delicto in omnes homines in condemnationem.* Neque enim condemnatur, qui non judicatur. Repugnat symbolo Athanasii, in quo dicitur, omnes homines resurrecturos, et reddituros iudici rationem. Repugnat Augustino, qui serm. 14. de verbis Apostoli dicit, parvulos resurrecturos ad iudicium, et judicandos.

Haec igitur ratione explosa, S. Bonavent. aliam excogitavit, scribit enim homines illos simul consideraturos beatitudinem, quam amisissent; et poenas aliorum damnatorum, quas evaserunt; et quamquam prior consideratio dolorem, posterior gaudium adferre possit, tamen ita unam temperandam per aliam, ut consideratio amissae beatitudinis, impeditura sit gaudium de evasione poenarum, et consideratio evasione poenarum, impeditura sit dolorem de privatione beatitudinis, atque ita futurum, ut illi neque tristenter unquam, neque letentur.

Sed haec etiam ratio non plene satisfacere videtur, nam si res ita se haberet, viderentur homines illi redacti ad naturam rerum non sententiam. Et sane, probabilius diceretur, eos non simul, sed pervices consideraturos, nunc amissam beatitudinem, nunc liberationem a gravioribus malis, atque eadem ratione, nunc tristes, nunc letos futuros, aut certe considerationem poenarum quas evaserunt, non penitus sublaturam, sed ex parte mitigaturam tristitiam, quam secum consideratio amissae felicitatis adferre.

S. Thomas aliam rationem adducit, nimirum homines illos, ideo nulla tristitia esse afficiendos, quod probe intellecturi sint, nullam se proportionem ad eam beatitudinem unquam habuisse, cum nec habuerint gratiam, nec usum liberi arbitrii. Non enim tristantur qui recto iudicio utuntur, si eo bono careant, ad quod nulla ratione inveniuntur idonei.

Verum neque in hac ratione mens humana penitus acquiescit. Nam fametis nunquam in se parvuli decedentes sine Baptismo proportionem habuerint ad beatitudinem, tamen habuerunt in primo parente, et cognoscent, ut ostendimus, se primi parentis culpa tantum bonum perdidisse.

Richardus in eandem distinctionem 33. lib. II. Sententiarum scribens, cum videret predictas rationes non plene satisfacere, addidit quartam atque ait, quod parvuli cognoscent se beatitudine excidisse, et tamen non inde tristentur, fieri singulari Dei providentia, qui dolorem ab eorum animis removel.

Sed hæc ratio nihil videtur esse melior cæteris, nam cum Deus non impediat, quo minus parvuli in hac vita patiantur dolores, qui sequuntur ex amissione justitiæ originalis, cur impediret dolorem, qui post mortem naturaliter consequetur cognitionem amissæ beatitudinis? Si enim ulla causa esset impedendi hunc dolorem, illa sine dubio esset, quia non meretur parvuli ejusmodi dolorem, cum nihil mali propria voluntate commiserint, at eadem ratione impedire deberet Deus tot mala, quæ aunc parvuli patiuntur.

CAPUT VII.

Respondetur ad objectiones contra doctrinam capituli superioris.

Adversus ea quæ dicta sunt nonnullæ objectiones fieri solent, quas breviter dissolvemus.

Prima objectio. Verba divinæ Scripturæ, quæ supra ex Apocalypsi allata sunt: *Quantum se glorificavit, et in deliciis fuit, tantum date illi tormentum et luctum* (1). Si recte probant, parvulos non esse passuros penam sensus, certe etiam probant, non esse passuros dolorem animi, cum parvuli nullas omnino delicias, neque corporis, neque animi degustare poterint. Respondeo: multum interest inter penam sensus et dolorem animi. Nam pena sensus post hanc vitam nulla esse poterit, nisi a divina justitia directe, ac proprie infligatur; non autem æquum est, ut Scriptura doceat, ut pena directe infligatur ei, qui nullam habuit voluptatem. At do-

(1) Apoc. XVIII, 7.

lor animi ex amissione beatitudinis non proprie ac directe infligitur, sed per se hac naturaliter sequitur. Itaque sicut in hac vita pena directe infligatur propter originale peccatum, est privatio justitiæ originalis, quæ partem inferiorem superiori, et corpus animæ subjiciebat, pena autem indirecta et consequens sunt omnes labores, et dolores hujus vitæ: sic etiam post mortem pena directe infligatur propter originale peccatum, est carentia visionis Dei, pena autem indirecta et consequens est animi dolor, qui ex amissæ beatitudinis cognitione percipitur.

Secunda objectio: Parvulorum pena post hanc vitam mitissima erit, ut S. Augustinus docet in Enchirid. cap. 93. et alibi: *rat dolor de amissa beatitudine gravissimus est, et multis partibus dolorem corporalem superat.* Respondeo, cum sanctus Augustinus dicit, penam parvulorum fore mitissimam, non comparat penam animi cum pena corporis, sed penam parvulorum cum pena majorum. Recte autem dicit fore mitissimam tribus de causis. Primo, quia majores puniuntur pena damni et sensus; parvuli pena damni solius. Secundo, quia majores ad penam damni annexam habebunt vermem conscientia, quo parvuli carebunt. Tertio, quia majores dolorem de amissa beatitudine gravissimum percipient, parvuli contra levissimum. Tanto enim dolor de re amissa gravior est, aut levior, quanto quis majorem aut minorem ad eam rem adipiscendam dispositionem habuit. Nulli autem damnatorum minorem dispositionem ad celestem beatitudinem habuerunt, quam ii, qui ante usum rationis de vita migrarunt.

Tertia objectio. Concors Doctorum sententia in eam opinionem propendit, ut parvuli nullum omnino dolorem animi patiantur. Respondeo non ita est, nam antiquiores Doctores, Augustinus, Fulgentius, Gregorius, auctor sermonum de cardinalibus operibus Christi magis propendit, ut ostendimus, in contrariam. Deinde Petrus Lombardus in 2. Sentent. dist. 33. dum solum removel a parvulis ignem corporalem et vermem conscientia, satis aperte relinquit carentiam beatitudinis cum dolore, qui inde consequitur. Innocent. quoque in cap. Majores de Baptismo et ejus effectu, cum dicit, penam peccati originalis esse carentiam visionis divinæ, actualis autem, gehennæ perpetuæ cruciatum; ignem

corporalem, qui propriæ gehennæ cruciatum dicitur, a pena parvulorum excludit, non autem eam tristitiam, quæ carentiam visionis Dei naturaliter comitatur.

Ad hæc sanctus Thomas, et sanctus Bonaventura testantur, non defuisse suo tempore Scriptores, qui docerent, parvulos non baptizatos passuros animi dolorem, quamvis mitissimum, ex carentia visionis Dei. Denique nostro sæculo Joannes Driedo, ut supra diximus, non solum dolorem internum, sed etiam externum parvulis non baptizatis tribuendum esse censuit. Et Dominicus a Soto lib. I. de natura et gratia, cap. 14. disputationem suam ita concludit: « Quocirca vel dicendum est hanc causam, quæ fuerint expulsi, occultam sibi esse, quod magis probaverim, eo quod sit extra naturalem ordinem rerum: aut si eam cognoscent, ut quidam volunt, vix possum intelligere, quomodo nulla inde eos tristitia molestat. » Ubi vir iste doctissimus et insignis aliqui S. Thomæ sectator aperte fatetur, parvulos dolorem internum passuros, si verum sit, quod nos cum sancto Thoma, sanctoque Bonaventura verissimum esse non dubitamus, notam fore iisdem parvulis causam, cur a beatitudine celesti exciderint.

Petrus quoque a Soto in libro de institutione Sacerdotum, lectione sexta de Baptismo, prope extrema, novitates Catharini vitandas numerat, quod parvuli in die novissimo recepturi sint integram et perfectam naturam solo dono originali, visioneque divina carentem, sed quæ nullo modo eis afflictionis vel tristitiæ sit futura.

Quarto objectio. Parvuli post hanc vitam intelligent, justa Dei ordinatione se privari celesti beatitudine, igitur non dolebunt, nec tristabuntur de ea privatione; nam alioqui perversæ voluntatis essent non solum habita, sed etiam acta, et de divinis judiciis obmurmurarent, forte etiam blasphemarent. Quæ sunt omnia perabsurba, cum constet eos non futuros peiores, quam essent cum hinc discesserunt. Respondeo, non est necessarium, ut qui justum Dei judicium in sua afflictione cognoscent, aut non doleant, aut de Deo obmurmurent. Potest enim fieri, ut vere patiantur, sed patienter et sine querimonia. An in locis purgatoris animæ non agnoscent se, justo Dei judicio penas luere? aut dolores et quidem atrocissimos non sentiunt? aut de divinis judiciis obloquuntur? S. Job, Christi martyres, Christus ipse in passione sua, non

ne dolores gravissimos senserunt, et patientissime pertulerunt, et Dei voluntate se patientissime cognoverunt? Sed de his hæcenus.

C APUT VIII.

Proponitur methodus futurae disputationis de pena peccati in hac vita.

Disseruimus hucusque de pena peccati originalis, quam ii patiuntur, qui vix dum nati ex hac vita sine hujus peccati remissione decedunt. Nunc de pena illa, vel potius de penis, et calamitatibus illis disseremus, quas in hac vita patiuntur, qui aliquandiu supervivunt, et tum præsertim si ad usum rationis accedant. Erit autem tripartita hæc disputatio. Primum enim per modum simplicis narrationis enumerabimus incommoda hujus vitæ. Deinde propter Pelagianos quaeremus sintne hæc incommoda penæ peccati originalis. Postremo, quid Lutherani de hac re sentiant excutiemus.

Quod igitur ad primum attinet, incommoda hujus vitæ sanctus Augustinus ad duos veluti fontes reducit, ignorantiam et difficultatem, ex quibus alios duos fontes malorum oriri dicit, errorem et dolorem. Ignorantia enim parit errorem, difficultas dolorem. Vide Augustinum lib. III. de libero arbitrio, cap. 18. 19. et 20. In Enchirid. cap. 24. et in lib. de natura et grat. cap. 67.

Theologi scholastici paulo aliter hæc tradunt, scribunt enim quatuor esse vulnera nature, ignorantiam, malitiam, concupiscentiam, infirmitatem; quorum primum in mente, secundum in voluntate, tertium in appetitu concupiscente, quartum in irascente constituunt. Sed nos opere pretium esse duximus, maxime propter Lutheranos, qui extensori a nobis effectus peccati originalis existimant, si hæc omnia distinctius atque uberius explicemus.

Igitur mala hujus vitæ, alia sunt interna, alia externa. Interna voco, quæ sunt in ipso homine, ut ignorantiam, concupiscentiam, et similia; externa quæ sunt extra hominem, ut habere Deum iratum, esse sub diaboli potestate, carere obedientia animantium rationis expertum; a cælo, ab aere, ab aqua, ab ipsa terra multas et varias calamitates perpeti.

Sed rursus interna alia sunt in parte ani-

mæ superiore, alia in inferiore; alia in corpore. In superiore læsa sunt intelligentia et voluntas; in inferiore sensus tum interni, tum externi, et utraque appetendi facultas; in corpore denique plurima sunt incommoda et ad extremum ipsa mors. Itaque vere scriptum est in Concilio Arausic. can. 1. et in Trident. sess. 5. totum hominem secundum corpus, et secundum animam per Adami pravariationem in deterius esse mutatum.

CAPUT IX.

Enumerantur morbi sive vulnera mentis humana.

Ut igitur a prima animi nostri parte incipiamus, in intelligentia, seu mente humana, plurima sunt vulnera. Primum est ignorantia rerum necessariorum in infantibus tanta, quanta et in bestiis quidem cernitur. S. Augustinus lib. 1. de peccat. merit. et remiss. cap. 38: « Multorum, inquit, pecorum, pulli etiam minutissimi matres agnoscunt, nec sugendis uberibus cura et ope admoventur aliena, sed ea ipsi in maternis corporibus, loco adfæd positâ mirabili facilitate noverunt. Contra, homini nato, nisi opere nutritis admotis labris papillæ uberis ingerantur, nec ubi sint sentiunt, et juxta se jacentibus mammis magis possunt esurientes flere, quam sugere.

Secundum est fatuitas, cum quæ nonnulli nascuntur; nullum enim est animal, quod ita nascatur destitutum omnino ab omni operatione nature suæ propria, ut hominum aliqui nascuntur. S. Augustinus deplorans hanc miseriam in epist. 28. ad Hieronymum: « Tam tardi, inquit, nonnulli sunt et obliuosi, ut ne prima quidem discere litterarum elementa poterint. Quidam vero tante sunt fatuitatis, ut non multum a pecoribus differant, quos moriones vulgo nominant. »

Tertium est difficultas discendi, nam sine labore ignoramus; cum labore discimus. Tamque altera diceas suas in quorundam mentibus ignorantia jecit, ut malint illi semper in tenebris ignorantie vivere, quam tantum laboris, quantum ad discendum necessarium esse vident, omnino subire. Sanctus Augustinus lib. xxii. de civit. Dei, cap. 22 :

« Quid, inquit, aliud indicat horrenda quædam profunditas ignorantie, ex qua omnis error existit, qui omnes filios Adam tenebroso quodam sinu suscipit, ut homo ab illo liberari sine labore, dolore, timore non possit. »

Quartum est ignorantio ultimi finis, ut cuius adeptione tota hominis beatitudo consistit; non enim solum ignorant omnes homines, nisi divinitus adjuventur, finem supernaturalem, sed etiam maxima pars hominum ab ipso naturali fine intelligendo aberrat. Cujus rei testes esse possunt tam diversæ philosophorum sententiæ de summo bono. De quibus vide S. August. lib. xix. de civit. Dei, cap. 1. et seq. Quid autem miserius fingi potest, quam ignorantio proprii finis, id est, veritatis summi boni?

Quintum est ignorantio mediorum ad finem, id est, earum rerum, per quas ad bonam beatamque vitam perveniri potest. Nemo est enim tam prudens, qui non sæpe numero dubitet, hæsitet, cæcitiat in deliberatione rerum agendarum, ac præsertim circa locum, tempus, modum, aliasque rerum circumstantias: « Cogitationes enim mortalium timidæ et incertæ providentiæ nostræ, » inquit Sapiens cap. ix.

Sextum est difficultas intelligendi naturas rerum. Nam cum hominis proprium munus esse videatur contemplari res omnes, et ex earum cognitione ad conditoris cognitionem ascendere, et insitum sit homini a natura incredibile sciendi desiderium; unde est illud Philosophi in libro Metaphisic: « Omnes homines natura scire desiderant, » et illud M. Tulli, in 1. Tusculan.: « Natura inest mentibus nostris insatiabilis quædam cupiditas veri videndi » * tamen tanta est imbecillitas mentis humana, ut ne fornicæ quidem naturam perfecte noverit, ut S. Basiliius scribit in epistola 168. ad Eunomium. Itaque vere dixit Ecclesiastes cap. 1: *Cunctæ res difficiles, non potest eas homo explicare sermone. Et cap. iii: Mundum tradidit disputatores eorum, ut non inveniat homo opus, quod operatus est Deus ab initio usque ad finem.* Quam autem obscuram ac tenuem de Deo notionem acquirere possit humanum studium, testantur tot monstrosæ opiniones Ethnicorum, de natura Dei, qui eo usque progressi sunt, ut etiam cæcis et aliis divinitatem dare non dubitaverint.

(1) Eccl. I, 8; Eccl. III, 41.

Septimum est ignorantio propriæ mentis. Nam cætera mentes, angelicæ videlicet, se ipsæ perfecte norunt: mens vero humana nihil minus quam seipsa cognoscit; nec solum naturam suam, sed etiam opera sua ignorat. Hinc sanctus ille propheta ingemiscens clamat in Psal. xviii: *Delicta quis intellegit? ab oculis meis munda me Domine* (1), incredibilis plane est infelicitas, ut ipse, qui propria voluntate peccat, non possit sæpe discernere, an vere peccaverit, an deliberata voluntate consenserit, quoties, quantumque deliquerit? Atqui fieri potest, ut vitam recte instituat, et ægritudinibus suis medicinam faciat, qui se ipse non novit, nec scit quo morbo laboret, ac ne id quidem intellegit, an laboret.

Octavum est, quod mens humana ab ipso corpore, quod ei datum est pro instrumento ad scientias comparandas, impeditur, ne facile perfecteque intellegat: *Corpus enim quod corrumpitur, aggravat animam*, inquit liber Sap. cap. ix. *et terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem* (1). Certe autem nullum est aliud corpus quod impediatur actionem præstantissimam propriæ formæ.

Nonum est curiositas quædam propemodum naturalis. Rari enim sunt, qui non libentius, ac diligentius, aliena facta, ac præsertim errata observent, quam sua. Sanctus Joannes Chrysostomus in 1. lib. de compunctione cordis affirmat, vix inveniri etiam inter eos qui perfectionem vitam profitentur, qui non laborent eo vitio, ut videant festucam in oculo fratris, trabem autem in suo non videant. Unde data est occasio fabulæ de duabus manticis, quarum anterior aliena vitia, posterior propria continet: « Sed non videmus, inquit ille, manticæ quod in tergo est. » Et alius: « Sed præcedenti spectatur manticæ tergo; » magna est hæc miseria, nam propria vitia cognoscere semper est utile, sæpe autem necessarium: aliena scrutari vix unquam utile, sæpe numero noxium ac perniciosum fuit.

Decimum est, quod multa inania, levia, inepta volvimus animo, vel inviti, etiam alienissimum tempore. Deplorant hanc miseriam sancti Patres passim, atque inter cæteros S. Hieronymus in dialogo adversus Luciferianos, in aliorum fortasse persona loquens: « Nunc, inquit, creberrime in oratione mea, aut per porticum deambulo, aut

de fenore computo, aut abductus turpi cogitatione, etiam quæ dictu erubescenda sunt, gero. » Et S. Augustinus in lib. x. Confess. cap. 35: « Cum, inquit, in hujuscemodi rebus conceptaculum sit cor nostrum, et portet copiosæ vanitatis catervas, hinc et orationes nostræ sæpe interrumpuntur atque turbantur, et ante conspectum tuum, dum ad aures tuas voce cordis intendimus, nescio unde irruentibus nugatoriis cogitationibus res tanta præciderit. » Itaque quod ait Apostolus ad Rom. viii: « Vanitati creatura subjecta est non volens, » in ipsam etiam humanam mentem optime quadrat.

Ilis accedit, quod cum mens æterna sit, et ei perpetua debeatur operatio, tamen dum est in corpore, ne mediam quidem temporis partem sibi vindicare potest; nam si detrahas infantiam, ac pueritiam, in quibus ætatis mens, aut nihil, aut parum admodum operatur; si demas tempus, quod sibi corpus sumit tum ad somnum, tum ad alias vitæ necessitates, quantum est quod intelligentiæ ad opus suum relinquatur?

CAPUT X.

De morbis, ac vulneribus voluntatis.

Sequitur altera pars animi, quæ dicitur voluntas; ejus vulnus est etiam multiplex.

Primum est illa, quam græce *φιλονεικία*, id est, amorem sui, nominant. Omnes enim quærunt quæ sua sunt, nisi per Spiritum sanctum charitas Dei in eorum cordibus infundatur. Atque hinc nascuntur illa, quæ S. Augustinus enumerat in lib. xxii. de Civit. Dei cap. 22: « Mordaces curæ, perturbationes, invidiosæ, formidines, insana gaudia, discordiæ, lites, bella, insidiæ, iracundiæ, inimicitie, fallaciæ, adulectio, fraus, furtum, rapina, perfidia, superbia, ambitio, invidentia, homicidia, parricidia, crudelitas, sævitia, nequitia, luxuria, petulantia, impudentia, impudicitia, fornicationes, adulteria, incesta, et contra naturam utriusque sexus tot stupra atque immunditiæ, quas turpe est etiam dicere, sacrilegia, hæreses, blasphemie, perjuria, oppressiones innocentium, calumniæ, circumventiones, pravariationes

(1) Psal. XVIII, 13. — (2) Sap. IX, 15.

falsa testimonia, iniqua iudicia, violentiae, atrocitiae, et quidquid talium malorum in mentem non venit, et tamen de vita hominum non recedit. » Verum haec sunt hominum malorum: ab illa tamen erroris et perversi amoris radice venientia, cum qua omnis filius Adam nascitur.

Secundum est difficultas, quam experimur in vitis superandis, et virtutibus excolendis. Nam finis hominis naturalis, quantum ad voluntatem, est vivere secundum rationem. Proinde virtus secundum naturam est, vitium contra naturam: et videmus res omnes libenter, et facile moveri ad ea quae naturae suae consentanea sunt, egre et difficulter ad ea, quae naturae suae repugnant. At homines *betantur cum male fecerint, et occidunt in rebus pessimis* (1), inquit Sapiens in lib. Proverbior. cap. II. Et: *Bibant, ut inquit Job cap. XV, sicut aquam iniquitatem* (2), id est, sine molestia et labore, facile suaviterque peccata committunt.

Testes hujus rei sunt multiplices illae poenae, quas tum in parvulos, tum in majores cogimur exercere, ut homines vel inviti coereantur a vitis: « Quid enim inquit Augustinus loco citato sibi volunt multimodae formidines, quae cohibentes parvulorum vanitatibus adhibentur? quid paedagogi, quid magistri, quid seneca, quid lora, quid virgae, quid disciplina illa, qua Scriptura sancta dicit dilecti filii latera esse tundenda, ne crescat indomitus, domarique jam durus, aut vix possit, aut fortasse non possit? quid agitur his penis omnibus, nisi ut debelleter imperitia, et prava cupiditas refrenetur, cum quibus malis in hoc saeculo vivimus? »

Quid vero significant majora illa tormenta, quas legum severitas pro majoribus excogitavit, cruceos, securas, patibula, rotae, ignes et alia id genus, nisi saevitiam tantam omnino esse necessariam contra pronitatem humanae voluntatis ad malum? Nam cum tanta abundantia vaiae cupiditatis, quae in pueris incipit apparere, in haec vitam intramus, ut rarus omnino sit, qui si dimittatur vivere ut velit, et facere quidquid velit, non in ea facinora et flagitia, quae supra commemorata sunt, vel cuncta, vel multa perveniat; quanta igitur haec miseria est, non posse a magna miseria, nisi per aliam magnam miseriam liberari?

Tertium est incredibilis quaedam negli-

gentia in iis, quae ad beate vivendum, tum in hac vita, tum etiam post mortem pertinent. Nam cum satis constet, beatitudinem in hac vita, in virtute perfecta sitam esse, et simul experiamur viam ad perfectam virtutem esse difficilem; ratio postulat, ut magno studio in hanc rem incumbamus. Si enim qui magnum studium adhibent, non sine labore perveniunt, quid fiet de illis, qui nullum adhibent?

Rursus, cum animam esse immortalem naturaliter cognoscamus, par esset, ut nihil saepius, nihil diligentius, nihil majori cum sollicitudine tractarem, quam quid nobis sit eventurum post mortem. At contra perique hominum nihil minus curant, quam de parandis virtutibus vel beatitudine sempiterna; et, quod magis est admirandum, ne in extrema quidem senectute, cum certum est, mortem longe abesse non posse, studium incipiunt adhibere ad procurandam salutem; tanta videlicet oblivio, tantus sopor, tanta securitas genus humanum merito primae praevaeicationis oppressit.

Quartum est immoderata sollicitudo in temporalibus lucris captandis. Qui enim in veris et summis bonis quaerendis supra modum negligentes sunt, iidem sunt in comparandis bonis falsis, inanibus et fugacibus attentissimi. Quam sane calamitatem generis humani non solum noster Ecclesiastes multis in locis deplorat, sed etiam ethnicus ille, qui Satyrus suas ita cepit: « O curas hominum, o quantum est in rebus inane. » Et quoniam ut S. Aug. loc. not. scribit, desideria, segnitias, pigritia, negligentia, vitia sunt, quibus labor fogitur, et tamen labor ipse etiam cum est utilis, poena est, ideo sive labore desidia vincimus, sive desidia laborem fugimus, semper miseri sumus.

Quintum est mira quaedam perversitas voluntatis humanae, quae ad verum Deum colendum tardissima est, etiam cum is se per multa miracula, vel beneficia patefacit: ad colendos autem Deos falsos promptissima, tametsi nihil omnino de eorum divinitate cognoverit. Certe philosophi multi *per ea, quae facta sunt, ut Apostolus loquitur ad Rom. I, Deum cognoverunt, non tamen sicut Deum glorificaverunt* (3). Hebraei quoque Deum verum per innumerabilia signa et prodigia cognitum facillime fastidiebant ac deserebant; et ad sacrificandum falsis Diis etiam

filios proprios promptissimi accurrebant, quare Hierem. II, Deus ipse Judeis exprobrat inconstantiam Dei veri colendi, exemplo ethnicorum qui in cultu falsorum Deorum retinendo constantissimi erant.

Sextum est inconstantia, instabilitas, pugna quaedam et contentio voluntatis humanae; nam res caeterae tam superiores, ut Angeli, quam inferiores, ut pecudes, semper idem volunt, aut nolunt, bonum prosequuntur, malum fugiunt. At homines rem eandem modo volunt, modo nolunt, modo neque plane volunt, neque plane nolunt. Placet adulterium, dicit incontinens, sed nolo, quia lex prohibet. Neque solum pars inferior cum superiore, sed superior secum ipsa conflictat.

« Unde hoc monstrum, inquit S. Augustinus Confess. lib. VIII. cap. 9. et quare istud luceat miserio corda tua, et interrogem, si forte mihi respondere possint latebrae poenarum hominum, et tenebrosissima contritiones filiorum Adam. Unde hoc monstrum, et quare istud; imperat animus corpori, et patretur statim, imperat animus sibi, et resistitur. » Et cap. seq.: « Ego cum deliberabam ut jam servirem domino Deo meo, sicut diu disposueram, ego eram qui volebam, ego qui nolebam. Nec plene volebam, nec plene nolebam; ideo mecum contendebam, et dissipabar a me ipso, et ipsa dissipatio me invito quidem fiebat, nec tamen ostendebat naturam mentis alienae, sed poenam meae. »

Septimum est fastidium proprii status. Magnum enim argumentum est corruptionis voluntatis humanae, quod nemo sorte sua contentus vivat; sed laudet diversa sequentes, ut ille ait. Id enim signum est aegritudinis manifestae, nam res caeterae, si subsint quae natura eorum requirit, facillime acquiescant, neque mutationem ullam expetunt. Proprium autem aegrotantium est nunc unum, nunc aliud velle, fastidire cibos, lectum, modo hunc, modo illic impatienter se convertere: « Nos, inquit S. Gregorius hom. 36. in Ev., nati in hujus peregrinationis aerumna, huc fastidiosi jam venimus, nesimus quid desiderare debeamus. » Et infra: « Fastidium ergo nostro tabescimus, et longa inedia peste fatigamur. »

Octavum est, quod nullus, nisi per gratiam renovetur, peccata omnia mortalia vitare potest, venialia vero, ne renovati quidem possunt, nisi privilegio singulari: quare illa proprium hominibus videtur esse peccatum, ut vulgo dici solet « humanum esse

peccare. » Unde ille peccatum excusans: « Persuasit, inquit, nox, amor, vinum, adolescentia; humanum est. » Et alius quidam: « Nemo sine crimine vivit, optimus ille est qui minimis arguet. » Magna est haec voluntatis aegritudo, ut cum nemo peccare possit, nisi velit, et nihil sit magis in potestate hominis, quam velle; tamen non possit semper bene velle, et per hoc absque omni peccato vivere.

CAPUT XI.

De vulnere partis animae inferioris.

In parte animae inferiori, in qua sunt sensus, tum interni, tum externi, et duplex appetendi facultas, multa sunt etiam et gravia vulnera.

Primum, quod multi nascantur caeci, aut surdi, aut muti, aut claudi, aut alio modo in hac parte laesi, nam sine dubio nihil unquam tale accidisset, si primus homo non peccasset. Neque in aliis animantibus ista cernimus, quae in hominibus saepe deflesimus. Itaque S. Augustinus lib. VI. in Julian. cap. 4. ad poenam peccati originalis etiam hoc refert, quod tam multi orbi, morbidi, monstrosique nascantur.

Secundum est illusio somniorum, quae per sensus interiores efficitur, quae illis non partem quidem illam temporis liberam nobis relinquit, quae ad aliquantulum quietem a natura concessa fuisse videtur: « Ipse somnium inquit S. August. lib. XXII. de Civ. Dei cap. 22. qui proprie quietis nomen accepit, quis verbis explicet saepe somniorum visis quam sit inquietus, et quam magnis licet falsarum rerum terroribus, quas illa exhibet, et quodam modo exprimit, ut a veris cas discernere nequeamus, animam miseram, sensusque perturbet? »

Tertium est, quod cum interior sensus, ideo nobis a natura sit attributus, ut menti ad contemplationem, intelligentiamque deserviat; tamen saepe miram in modum intelligentiam impedit et confundit, cum importunissimo tempore varia figmenta suggerit animo, et a contemplatione rerum caelestium ad suas nugae pene violenter avertit.

Quartum, est infirmitas in appetitu, qui dicitur irascibilis: nam cum haec facultas homini data sit, ut imperanti rationi tanquam miles armatus obediat, et sit quasi ner-

(1) Prov. II, 14. — (2) Job. XV, 16. — (3) Rom. I, 21.

vus quidam animi (ut loquitur magnus Basilius in oratione de ira) fortitudinem, constantiamque, ac robur ad res bene et ordine gerendas præbens. Contra plerumque accidit, ut imperium anima sponte invadens hominem penitus in feram convertat, eumque cogat impetu ferri, insilire, rabie ut canes affici, pungere ut scorpiones, mordere ut serpentes. Nascitur nobiscum ista pestis, et in ipsa infantia incipit apparere: « An, inquit Augustinus lib. I. Confessionum cap. VII, pro tempore etiam illa bona erant, flendo petere etiam quod noxie daretur, indignari acriter non subjectis hominibus, liberis et majoribus, hisque a quibus genitus est; multique præterea prudentioribus non ad nutum voluntatis obtemperantibus, feriendo nocere, nisi quantum potest, quia non obeditur imperiis, quibus perniciose obediatur? ita imbecillitas membrorum infantium innocens est, non animus infantium. Vidi ego et expertus sum zelantem parvulum: nondum loquebatur, et intuebatur palidus amaro aspectu collectaneum suum. »

Quintum est concupiscentia, quæ post amissam originalem justitiam, soluta contra spiritum pugnat, et hinc nascitur intestinum illud bellum, quod usque ad mortem finiri non potest, propter quod Apostolus clamat ad Rom. VII: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus* (1)? De quo malo integros libros scripsit Augustinus adversus Pelagianos, et nos multa diximus in libro superiore, et aliquid etiam dicturi sumus circa finem hujus libri.

Quantum autem imperium in rationem hic affectus acceperit, et contra, quam debiles sint vires rationis adversus impetum hujus indomitæ feræ, testatur vita plurimorum adolescentium, qui tam immenso voluptatum turpissimarum incendio flagrant, ut pene ad insaniam redigantur. Testantur novæ et inaudite libidinum adinventiones, quibus concupiscentia hominum longe superat concupiscentiam bestiarum, ut ostendit Plutarchus in opusculo, quod bruta ratione utantur. Testantur jejunia, vigilie, sacci, humi cubationes, spinarum aculei, aliaque id genus, quibus viri sancti tanquam armis cælestibus, ut hoc malum reprimerent, utebantur. Testantur horribiles tragediæ, quæ singulis ætibus, et in omnibus mundi partibus occasione carnalis concupiscentiæ acciderunt.

(1) Rom. VII, 24. — (2) Gen. III, 19. — (3) Job, V, 7.

Certe in Scripturis sanctis horrorem incutiunt, quæ de Samsone, Salomone et Davide leguntur exempla, quorum primus fortitudine, secundus sapientia omnibus anleibat, tertius ad fortitudinem, et sapientiam, sanctitatem et pietatem plane singularem adjuverat.

CAPUT XII.

De miseris hominum quoad corpus.

Jam vero corporales miseriæ in hac lacrymarum valle, plane innumerabiles sunt, quæ tamen nullæ fuissent, nisi peccatum eis aditum patefecisset.

Primum, tot sunt morborum genera, ut nec libris medicorum omnia comprehensa sint.

Deinde, in eorum pluribus ac plane omnibus etiam ipsa adjumenta et medicamenta, tormenta sunt, inedia, pharmaca, sectiones, ustiones, ut multi sæpe levius malum æstiment morbum, quam medicinam.

Tertio, inopia cibi ac potus ad quantam rabiem homines interdum adducant; multa et in sacris et in profanis auctoribus exempla declarant: « Nonne, inquit Augustinus lib. XXII de Civ. Dei cap. 22, ad hoc perduxit sitiennes homines ardor immanis, ut urinam quoque humanam, vel etiam suam biberent? nonne ad hoc fames, ut a carnibus hominum abstinere se non possent, nec inventos homines mortuos, sed propter hoc a se occisos, nec quoslibet alienos, verum etiam filios matres incredibili crudelitate, quam rabida esuries faciebat, absumerent? »

Quarto, ad inopiam absendam tantus est labor necessarius, ut Scriptura primo homini dictum fuisse testatur: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo* (2), Gen. III. Et rursum alio loco propter eandem causam, ita dicitur *homo nasci ad laborem*, quasi ad proprium quoddam munus, *ut avis nascitur ad volatum*, Job V (3). Itaque sicut miseria morbi per aliam miseriam sæpe graviores, id est, per medicamenta pellitur: sic etiam malum inopiæ per malum laboris, nec brevius, nec levius temperatur. Non erat difficile Deo, qui pascit aves celi, etiam non serant, neque metant, neque congregent in horrea, efficere, ut homines etiam sine labore victum quaerent;

CAPUT XIII.

De miseris naturæ humanæ, quæ extrinsecus accedunt.

Explicuimus breviter eas miseras, quæ in homine ex ipso homine oriuntur: nunc de illis dicendum est, quæ extrinsecus accedunt.

Prima et summa est, quod homines post peccatum primi parentis, Deum iratum et inimicum habent: *Nascimur enim iratos* (ut Apostolus ait ad Ephes. II), *fili iræ* (4). Si autem Deus contra nos est, quis pro nobis esse audebit? Et quid mirum, si armatur orbis terræ contra hominem, cum inimico homini sit, qui fecit cælum et terram? Secunda est, quod traditi sumus in potestate principis tenebrarum, qui quidem multorum etiam parvulorum corpora invadit, eosque miserabiliter vexat et cruciat. Omnium autem mentes sollicitat ad peccatum, et mille nocendi artes habens, die nocteque tanquam leonem rugiens circuit quaerens quem devoret. Contra milleformes (inquit Augustinus lib. XXII de Civit. Dei cap. 22.) demonum incursum quis innocentia sua fudit? quandoquidem ne quis fideret, etiam parvulos baptizatos, quibus certe nihil est innocens, aliquando sic vexant, ut in eis maxime, Deo sinente, ista monstretur hujus vitæ flenda calamitas.

Tertia est, quod homo homini hostis crudelissimus et immanissimus, omni loco et tempore insidiatur. Quis enim explicet, quanta patiantur homines ab hostibus, a pyratibus, a latronibus? nonne ab eis et depredatio, et captivitas, et vincula, et carcer, et exilium, et cruciatus, et amputatio membrorum, et privatio sensuum, et oppressio corporis ad obscœnam libidinem opprimendis explendam, et alia multa horrenda sæpe contingunt?

Quarta est inobediencia animantium rationis expertium; *prepositus enim initio Deus hominem bestiam terræ, volatilibus cæli, et piscibus maris* (5), ut Scriptura loquitur Gen. I, et certe si primus homo ab imperio Dei non recessisset, omnia animantia hominis imperio facile parviscent. Nunc vero retinet quidem homo principatum in bestiis, eisque jure suo ad sua commoda uti potest: sed liberam executionem propter peccatum ani-

sed voluit in pœnam peccati, ut homines « a pœnali exitio, » ut loquitur Augustinus loc. not. « non nisi pœnali eruerentur auxilio. »

Quinto accedit brevis vita. Nam cum homines ad scientiam rerum, quæ propria est hominis operatio, non nisi longo tempore, magnoque labore perveniant, æquum esse videbatur, ut diutissime viverent, alioqui futurum erat, ut pene nulli finem sibi proprium et naturalem attingerent. Contra tamen vita hominis brevissima est. Plurimi enim ante decedunt, quam ad maturitatem venire cœperint, et qui longissime vivunt, ad ætatem cervorum, et cornicum minime perveniunt.

Quare non defuerunt ex ethnicis, qui de natura quaererent, quod longiorem vitam cornicibus, quam hominibus dedisset. Alius tunc vitam relinquere se dicebat, cum discere, et vitam hominis propriam agere inciperet. Alius librum suum ab illis verbis exorditur: « Ars longa, vita brevis, » quasi dicere vellet, non recte agi cum natura humana, quæ propter vitæ brevitatem artes sibi proprias assequi non potest. Scriptura etiam divina non tacet, vitam hominum esse brevissimam. « *Homo natus de muliere* (inquit Job cap. 14.) *brevis vivens tempore, repletur multis miseris, qui quasi flos egreditur et contertitur, et sicut velut umbra* (1). Isaias vero Propheta cap. 40. et Apostolus Petrus in epist. I, cap. I, hominem feno comparare non dubitarunt, quod ad primum solis radium siccat et cadit.

Accedit postremo timor continuus imminentis mortis. Nam tametsi vita humana amara est valde, tamen adhuc amarior esse videtur interitus: *Siccine separat, aiebat ille, amara mors* (2). Et Apostolus II. ad Cor. V.: *Ingemiscimus, inquit, gravati, eo quod nolumus exspoliari, sed supervestiri, ut absorbeatur quod mortale est a vita* (3). Et ad Hebr. II. dicit, Christum per mortem suam destruxisse eum, qui habebat mortis imperium, id est, diabolum, ut liberaret eos, qui timore mortis, per totam vitam obnoxii erant servituti. Animus certe immortalis; et qui naturalis forma corporis est, sine dubio corpus immortale desiderat. Proinde mors inimica naturæ, et omnium terribilium extremum recte nominata est.

(1) Job, XIV, 1. — (2) Reg. XV, 32. — (3) II Corin. V, 4. — (4) Eph. II, 3. — (5) Gen. I, 26.

sit. Detrectant enim imperium, sepe etiam in ipsum Dominum suum insurgunt, neque nisi magna industria et labore subjiciuntur; quemadmodum principes regunt aliquando populos rebelles, et domini mancipia fugitiva.

Significavit hoc Deus Genes. ix. illis verbis ad Noe: *Terror vester ac tremor sit super omnia animalia terræ, et super omnes volucres cæli, et cuncta quæ moventur in terra* (1). Quo loco verba illa, terror ac tremor, indicant, in statu innocentie fuisse pacificum imperium; post peccatum autem, futurum violentum atque terribile. Observat autem S. August. loco citato, non solum multa homines pati ab agrestibus bestiarum et ferarum, vel tantummodo molestis, vel etiam mortiferis morsibus: verum etiam interdum a mansuetis et domesticis animalibus: propter rabiem enim, quæ contingit ex rabido cane, fit, et blanda et amica suo Domino bestia nonnunquam vehementius et amarior, quam leones draconesque metuat.

Quinta est calamitas, quæ e cælo, terra, mari, non raro accidere solet. Nam vix dici potest, quanta ea detrimenta sint, quæ contingunt hominum generi, ut ejusdem Augustini verbis utar, ab aestibus et frigidibus, tempestatibus, imbribus, alluvionibus, coruscatione, tonitru, grandine, fulmine, motibus hiatibusque terrarum, oppressionibus ruinarum, eruptionibus ignium, a tot venenis fructuum, aquarum, aurarum. Quæ mala patiuntur navigantes? quæ terrena itinera gradientes? quæ horum agrorumque cultores? quot et quanti a cælo et terra, vel perniciosis animalibus casus timeantur agrorum fructibus? solent tamen de frumentis tandem collectis et reconditis esse securi. Sed quibusdam, quod novimus, proventum optimum frumentorum, fluvius improvisus, de horreis ejecit atque abstulit.

Sexta est, quæ nulla ratione prævideri potest ærumna casuum fortuitorum, quæ sicut in statu innocentie locum nullum habuisset, ita post peccatum undique occurrit: « Quis ambulat, inquit Augustinus, ubicumque non inopinatis subjacens casibus? de foro quidam rediens domum sanis pedibus suis, cecidit, pedem fregit, et ex illo vulnere finivit hanc vitam. Quid videtur sedente securus? de sella, in qua sedebat, cecidit Heli sacerdos et mortuus est. » Hæc Augustinus. Quibus

addi possent multa similia, quæ leguntur apud Valerium lib. ix. cap. 12. et Plinium lib. vii. cap. 7 et 53.

CAPUT XIV.

Ostenditur contra Pelagianos concupiscentiam esse malam.

De miseria humanæ vite, quam his quinque capitibus exposuimus, controversia cum Pelagianis duplex est. Altera an sint vere mala illa omnia, quæ nos inter miseria numeravimus. Altera an sint in homine ex merito peccati, an ex conditione nature. Pelagiani enim qui peccatum originale negabant, aliqua ex his, quæ nos inter calamitates et vitia numeravimus, præcipue vero concupiscentiam carnis, inter naturæ bona numerabant. Alia, mala quidem, sed naturalia esse dicebant.

Adversus hunc errorem pugnat acerrime S. Augustinus in lib. de peccato originali a c. 34. usque ad 39. in libris duobus de nuptiis et concupiscentia, in 1. lib. contra duas epistolas Pelagianorum cap. 15. et tribus seq. lib. iii. contra Julian. cap. 6. et seq. et totis libris iv. et v. contra eundem Julian. Nos Augustinum sequentes demonstrabimus primum concupiscentiam, qualis in nobis est, vere esse malam, et vitium nature, non bonum nature nominandam. Deinde tum ipsam concupiscentiam, tum cætera mala supra explicata, ex peccato nata esse, non ex conditione nature.

Igitur concupiscentiam esse malam. Primo docet Apostolus ad Rom. ii. cum ait: *Malum adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio* (2). Ubi per malum adjacens nihil aliud intelligi potest, nisi concupiscentia carnis; nam illud idem malum in eodem capite, idem Apostolus vocat legem membrorum, et legem peccati repugnantem legi mentis. At si concupiscentia esset bonum nature, quomodo ab Apostolo malum nominaretur?

Secundo, idem Apostolus in priore ad Cor. cap. 7. : *Qui non se continent, nubant; melius est enim nubere quam uri* (3). Et rursus admonens conjugatos ut propter orationem ad tempus et ex consensu contineant, et rursus propter tentationis periculum revertantur in

id ipsum: *Hoc, inquit, dico secundum indulgentiam, non secundum imperium.* Ubi S. Apostolus satis aperte declarat conjugium datum esse a Deo in remedium concupiscentie, et indulgentia opus esse; cum opus conjugii exerceatur non amore prolis, sed ad satisfaciendum concupiscentie, sive, ut Ambrosius loquitur, non amore posteritatis, sed ardore libidinis: at certe remedio et indulgentia non eget res bonæ, sed malæ.

Tertio, idem Apostolus I Corinth. ix. castigat corpus suum, et in servitutum redigit, et II Corinth. xii. ter Dominum rogat ut auferatur a se stimulus carnis. At quod tantus Apostolus ita vehementer oppugnat, et precibus apud Deum, et asperitate vite in se, sine dubio malum est, et eo carrere bonum.

Quarto, idem Apostolus ad Galat. v. dicit carnem concupiscere adversus spiritum, spiritum autem adversus carnem. At concupiscentiam spiritus bonam esse, testantur opera ejus, quæ ibidem enumerantur, charitas, gaudium, pax, etc.: igitur malam esse necesse est libidinis: at certe remedio et indulgentia non eget res bonæ, sed malæ.

Quinto, Apostolus Joannes in epist. i. cap. 2. concupiscentiam dicit non esse ex Patre, sed ex mundo. Quomodo autem bonum est, quod non est a Deo, a quo est omne bonum? Sexto, concupiscentia carnis eget fræno, alioqui fertur immoderate in omnia flagitia: at frænum non ipsa sibi adhibet, sed a ratione illi imponitur, igitur ipsa ex se immoderata, ac per hoc mala et vitiosa est.

Septimo, propter istam concupiscentiam omnis concubitus, etiam legitimus cum uxore, vitæ aspectum, et nisi in latebris, vel in tenebris nunquam peragitur. At propter bona nemo erubescit, nemo tenebras querit. Igitur concupiscentia sine dubitatione est mala, vide Augustinum lib. 14. de Civitate Dei, cap. 17. et sequent.

Octavo, malum est, ut inferiora superioribus reluctentur. Id enim contra æquitatem et rectam rationem est. At propter concupiscentiam pars animæ inferior superiori, id est, rationi repugnat, legi mentis non

paret, spiritui adversatur. Quis igitur ambigat, an ea mala sit appellanda?

Nono, accedant testimonia Patrum, quos Augustinus citat lib. ii. in Julian. Cypriani, Ambrosii, Hilarii, Hieronymi, Chrysostomi, qui malam esse concupiscentiam iam ore confirmant.

Decimo, accedant testimonia ethnicorum. Nam Augustinus lib. xiv. de Civit. Dei cap. 19. et lib. iv. in Julian. cap. 12. Tullium adducit in iii. lib. de Republica dicentem, iracundiam et libidinem vitiosas esse animi partes. Clemens quoque Alexandrinus in tertio Stromatum Platonem citat, in primo de Republica dicentem, corporis voluptatem sapientie repugnare, et esse dominam sævissimam, a qua felicissimum sit posse liberari; similia ex Archita Tarentino, et Sophocle recitat M. Tullius in dialog. de senectute, et inter alia scribit, nullam capitalem pestem quam voluptatem corporis hominibus a natura datam.

CAPUT XV

Non solum concupiscentiam, sed omnes miseria humanæ nature penas esse peccati.

Nunc ordine, sed brevissime demonstrabimus, omnes supra numeratas humanæ vitæ calamitates, ex merito esse peccati, non ex conditione nature. De qua re diximus etiam aliqua in 1. lib. de gratia primi hominis. Possunt autem humanæ calamitates omnes ad decem præcipuas revocari.

Prima est, ignorantia in mente. Hanc ortam esse ex peccato, testatur David in Psal. 48: *Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis* (2). Adamum quoque ante peccatum novisse naturas rerum, quas nunc ignoramus, satis aperte colligitur ex cap. 2. Genes. ubi nomina imposuit omnibus animalibus, ut natura uniuscujusque exigere videbatur, denique in paradiso nullus fuisset error, nulla deceptio, nulla ignorantia earum rerum, quæ pro loco et tempore scienda fuissent. Nam ista omnia sunt mala, et pœnæ peccati, ut S. August. docet in Enchir. cap. 24. et 25. et in lib. iii. de libero arbitrio cap. 48. nullum autem malum

(1) Gen. ix. 2. — (2) Rom. II, 24. — (3) I Corinth. VII. 9.

(1) Matth. VII, 18. — (2) Psal. XLVIII, 13.

in paradiso fuisset, si Adam non peccasset, ut idem auctor docet in lib. XIV. de Civ. Dei cap. 10.

Secunda, malitia in voluntate. Hanc non fuisse in primis parentibus ante peccatum, et ex peccato natam esse testatur Ecclesiastes cap. VII. ubi dicit: *Hoc inveni quod fecerit Deus hominem rectum, et ipse se in finitibus miscerit questionibus* (1).

Tertia, concupiscentia in parte inferiore. Hanc poenam esse peccati docet Apostolus Rom. 7. cum eam sepeissime vocat peccatum, quia videlicet ex peccato nata sit. Docet etiam verecundia primorum parentum, qui post peccatum erubuerunt nuditatem suam, eamque frondibus, quae primae in promptu fuerunt, tegere festinarunt Gen. 3. Docet postremo etiam ratio, nam (ut S. Augustinus ratiocinatur in 1. lib. contra duas epistolas Pelagian. cap. 17.) aut in paradiso fuisset libido et quotiescumque illa exurgeret, toties et per concubitum satisfaceret: aut fuisset quidem, sed per temperantiam frenaretur, aut denique non fuisset, et nulla existente libidine, ut caetera membra, quaeque ad opera sua, sic ad opus proprium etiam genitalia jussis volentium sine ulla difficultate servissent. Sed duo priora respuenda sunt, quibus libidini aut servitur, aut repugnatur. Nam illud primum tam praecleara status illius honestas, hoc autem secundum, tam magna felicitas non vult: restat igitur ut tertium solum sit verum, et libido, que in primis parentibus ante peccatum non fuit, ex peccato sit nata, et ad nos per peccatum in quo concipimur, propagata descendat.

Quarta calamitas, labor et dolor in corpore. Hanc ex peccato manasse Deus ipse testatur. cum ait Genes. III. *In sudore vultus tui vesceris pane tuo* (2). Unde sunt illa Eccles. cap. XL. *Jugum graece super filios Adam, a die exitus de ventre matris ipsorum, usque in diem sepulturae, in matrem omnium* (3).

Quinta, est mors ipsa, de qua B. Paulus ad Rom. v. : *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors* (4). Et cap. VI. *Stipendia peccati mors*. Sexta, ira Dei, hanc autem esse poenam peccati, nulla ratione dubitari potest, nisi de ipso Dei justitia dubitetur. Nam *vultus Domini*, ut legitur in Psal. XXXIII. non est, nisi *super*

facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum (5). Et ad Rom. I. scribit Apostolus: *Revelari iram Dei de caelo super omnem impietatem et injustitiam* (6). Itaque non nasceretur filii ira, quales nos nasci scribit Apostolus ad Ephes. 2. nisi in iniquitatibus conciperemur, et in peccatis parerent nos matres nostrae, ut legitur in Psal. I.

Septima, captivitas sub diabolo, hanc poenam esse peccati docet B. Petrus in epist. II. cap. II. cum ait, *A quo quis superatus est, hujus et servus est* (7). Deinde, ut recte notat S. Augustinus in epist. 28. ad Hieronymum, non daret Deus homines diabolo tanquam naturam inferiorem naturae excellentiori, quomodo tradidit homini bestias terrae. Nam etsi mortalis est homo, tamen est etiam rationalis, et Dei capax, et ideo non Angelorum servus, sed conservus est, et Deo non per Angelos, sed per se famulatum prestat. Quare quod diabolus princeps hujus mundi nominetur in Scripturis, et homines captivos teneat ad suam ipsius voluntatem, et nos Christi ope indigeamus, ut de potestate Satanæ liberemur, non potest aliunde, quam ex peccato factum esse.

Octava, crudelitas hominum in alios homines. Hanc vere ex peccato manare Jacobus Apostolus docet cum in epistola sua cap. IV. dicit: *Unde bella et lites in vobis, nonne ex concupiscentiis vestris, quae militant in membris vestris* (8)? Concupiscentiam autem poenam esse peccati, paulo ante monstravimus. Itaque peccatum concupiscentiam procreavit; concupiscentia vero lites et bella. Neque hæc solum, sed etiam seditiones, rixas, homicidia, veneficia, impudicitiam, et illa omnia mala, quae opera carnis vocat Apostolus ad Galat. v.

Nona, inimicitia et rebellio bestiarum. Non fuisse futurum hoc malum in statu innocentiae, colligitur ex III. cap. Gen. ubi serpens familiariter cum Heva colloquitur, et neque ipsa serpentem horret, neque serpens ipsam aut fugit aut ferit. Idem intelligi potest ex c. II. ubi Dei nutu animantia omnia venerunt ad hominem, ut ab eo tanquam a proprio rege ac domino nomen acciperent, et subjectionem ac fidelitatem eidem quodam modo testarentur. Accedit etiam, quod multi sancti viri, ut Magnus Antonius, S. Martinus, S. Franciscus, et alii quamplurimi, etiam in

CAPUT XVI.

De effectu peccati originalis, quid sentiant nostri temporis hæretici.

hac vita, miram animantium etiam ferocissimarum obedientiam habuerunt. Quod certo non aliunde fiebat, nisi quia in eis gratia Dei sanaverat magna ex parte naturam; et sicut inobedientia primi hominis erga Deum effecerat, ut bestiae imperium hominis detrectarent, sic etiam perfecta obedientia Sanctorum erga Deum faciebat, ut animantia bruta antiquum imperium recognoscerent.

Decima calamitas, sunt illa omnia mala quae a caelo, terra, mari, vel ante prævisa, vel omino inopinata homines patiuntur. Hæc enim omnia ad peccati supplicium pertinere, docet liber Sap. cap. 3. ubi dicit, armari creaturam ad ultionem inimicorum. Dei, et pugnare cum eo orbem terrarum contra insensatos, neque dubitari potest, quin ad has etiam calamitates Ecclesiasticus resperxit, cum jugum grave impositum esse dixit super filios Ade. Atque batenus ex Scriptura demonstratum est humanæ vite miserias, penas sive fructus esse peccati originalis.

Possumus rem eandem ratione quoque et auctoritate humana probare. Nam tametsi calamitates humani generis fere omnes poterint esse naturales, quod accidisset, si Deus hominem sine originali justitia in puris naturalibus condere voluisset; ex quo sequitur, ut remota revelatione divina, non possit certo statui corruptionem humanam poenam esse peccati: tamen hac revelatione jam habita, et fide in animis nostris accensa divinitus, non mediocriter ratio naturalis fidem ipsam corroborat. Omnino enim verisimile est, non fuisse Deum optimum et nostri generis amatissimum conditurum hominem tam miserum, quam nunc est, nisi peccati nostri magnitudo tale supplicium meruisset.

Quare plerique veterum ethnicorum humanæ vite miserias ita delfent, ut vel de natura, tanquam de noverca querantur, vel per has miserias, puniri peccata animarum in alia vita commissa suspicentur. De quibus recte pronuntiavit Sanctus Augustinus lib. IV. in Julianum, cap. 12. eos rem vidisse, causam ignorasse. Vide hæc Ethnicorum testimonia apud Theodoretum lib. V. de curandis Græcorum affectionibus, non procul ab initio, et Augustinum lib. IV. in Julian. cap. 12. 13. 14. 15.

Que sunt huicque a nobis disputata de malis consequentibus originale peccatum, Sæctariis nostri temporis, ni fallor, displicere non possunt. Remanet autem controversia inter nos, quod ipsi tres alios effectus peccati originalis esse volunt, quos Catholici non agnoscent. Unus est amissio liberi arbitrii, nos enim læsum, ipsi extinctum liberum arbitrium, per Adæ peccatum esse volunt. Alter est, tanta naturæ corruptio, ut non possit homo, etiam justificatus, non semper peccare. Nos enim libenter admittimus, non posse homines solis viribus naturæ corruptæ quidquam boni præstare, quod ad pietatem et vitam æternam pertineat: tamen viribus naturæ, per gratiam reparatæ ac sanatæ, et ipso Deo semper cooperante et adjuvante, credimus hominem posse legem implere, bene vivere, vitam æternam mereri. Cæterum his controversiis duabus in sequentibus disputationibus non deerit proprius locus.

Tertius igitur effectus est odisse Deum, fugere judicium Dei, dubitare de promissionibus Dei, desperare de remissione peccatorum, et sempiterna salute. Hæc enim et similia nunc ipsum originale peccatum, nunc ejus fructus esse volunt. Vide confessionem Augustanam et Apologiam art. 2.

Cæterum non esse ejusmodi motus peccati originalis effectus, nisi forte remotos ac mediatos, ut sunt omnia peccata, duabus rationibus demonstrari potest. Primum, quoniam non existunt in homine tales motus, nisi mediante imperio voluntatis. Proinde, propria causa ejusmodi peccatorum, ut etiam actualium cæterorum, est voluntas humana, ut cum Catholici fatentur etiam adversarii in ipsa Confessione Augustana art. 19. et Philippus in locis, tit. de causa peccati. Deinde, quoniam isti motus inveniuntur in multis, in quibus non est originale peccatum, ut in dæmonibus; et in multis non inveniuntur, in quibus est originale peccatum, ut in infantibus. Fatemur tamen propulsionem ad hæc peccata, et carentiam habituum, seu

(1) Eccl. VII. 30. — (2) Gen. III. 19. — (3) Eccl. XL. 1. — (4) Rom. V. 12; Rom. VI. 23. — (5) Psal. XXXIII. 17; — (6) Rom. I. 18. — (7) Pet. II. 19. — (8) Jacob. IV. 1.

virtutum fidei, spei, et charitatis, quibus peccatum originis, vel ejus effectus sine du-
 primus homo in paradiso ornatus fuerat, ad bio pertinere.

FINIS DECIME QUARTE CONTROVERSIE GENERALIS.

LAUS DEO VIRGINIQUE MATRI MARIÆ.

DECIMA QUINTA

CONTROVERSIA GENERALIS

DE

REPARATIONE GRATIÆ

PER JESUM CHRISTUM DOMINUM NOSTRUM

QUE TRES PRINCIPALES CONTINET

*Quorum Prima est, de Gratia et libero arbitrio, in sex libros divisa.
 Secunda, de Justificatione, et bonis operibus generatim, quinque
 libris explicata. Tertia, de bonis operibus in specie, tres libros com-
 plectens.*